

4. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20orecomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>

5. Починкова М. М. Лінгводидактичні умови застосування дистанційного курсу з практикуму української мови у навчанні майбутніх учителів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. 246 с.

6. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 21 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/78038915.pdf>

СТИЛІСТИЧНІ ВПРАВИ: ОГЛЯД НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Анжеліка Попович,

доктор педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

*Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка*

Стилістичні вправи – вид вправ, спрямованих на закріплення знань зі стилістики української мови й вироблення практичних умінь і навичок зі стилістики, удосконалення мовного чуття й смаку, піднесення культури спілкування, а також формування лінгвістичної креативності.

Розроблення основ класифікації стилістичних вправ належить М. Пентилюк, яка вирізняла їх за формою виконання (усні й письмові), місцем виконання (класні й домашні), змістом програмового матеріалу (лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні, граматично-стилістичні), роллю в освітньому процесі (супровідні, спеціальні, вправи на закріплення й поглиблення знань і умінь) та методикою виконання (колективні й індивідуальні) [1, с. 330–334].

Спроби класифікувати вправи зі стилістики щодо їхнього застосування в закладах загальної середньої освіти здійснили З. Бакум, Г. Глазкова, Г. Дідук, Н. Іполитова, Ж. Капенова,

Л. Кратасюк, О. Кулик, І. Кучеренко, В. Новосьолова, М. Пентилюк, О. Преликова, Т. Чижова та ін., у закладах вищої освіти – Н. Баранник, О. Кучерява, Т. Ліштаба, В. Луценко, Є. Мількевич, О. Попова, А. Сапарбаєва, А. Суєтіна, Г. Султанова та ін.

Т. Чижова зауважувала про зв'язок типології вправ зі стилістики із загальною системою вправ російської мови [3, с. 156]. З огляду на це критеріями поділу вправ вважає опанування стилістичними нормами мовних одиниць різних рівнів мовної системи й нормами функційних стилів у процесі вивчення школярами зв'язного мовлення. Дослідниця вирізняє п'ять груп вправ: 1) вправи, спрямовані на спостереження й віднаходження стилістичних засобів у спеціально дібраному для спостереження матеріалі; 2) вправи, спрямовані на визначення функцій мовних засобів у тексті; 3) вправи, виконуючи які школярі добирають із газет, журналів, книг тексти різної стильової належності, характеризують їх, намагаються пояснити доцільність використання мовних засобів і їхні функції; 4) вправи, що передбачають уживання учнями стилістичних засобів у своєму мовленні, в різних його жанрах і стильових різновидах; 5) вправи на редагування: вправи щодо виправлення мовленнєвих недоліків; вправи з редагування зв'язних текстів [3, с. 156–172].

У процесі здійснення стилістичного аналізу складних синтаксичних конструкцій на уроках української мови в 5–7 класах закладів загальної середньої освіти О. Кулик («Стилістичний аналіз складних синтаксичних конструкцій як засіб удосконалення граматичного ладу мовлення учнів 7–9 класів», 2005 р.) виокремлює аналітичні, репродуктивні, конструктивні й продуктивно-творчі вправи. Рівневу систему вправ у навчанні стилістики ділового мовлення в профільних класах запропонувала О. Преликова («Обучение стилистике деловой речи на уроках русского языка в профильных классах», 2005 р.), зокрема вона акцентувала на рецептивних, рецептивно-продуктивних, репродуктивних, репродуктивно-продуктивних і продуктивно-творчих вправах. За І. Кучеренко («Система роботи з розвитку стилістичних умінь і навичок учнів (10–11 класи)», 2005 р.) вправи й завдання зі стилістики для учнів 10–11 класів поділяються на фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, граматично-стилістичні, спеціально стилістичні, синтаксично-стилістичні.

Ж. Капенова («Формирование стилистической компетенции учащихся в условиях функционально-коммуникативного подхода к

обученню русському языку (5–9 класи казахської школи)», 2009 р.) здійснила класифікацію вправ і завдань зі стилістики за різними аспектами: на основі змісту стилістичного матеріалу – вправи для формування лінгвостилістичних умінь, вправи для формування стилістичних умінь на мовленнєвому рівні, вправи для формування стилістичних умінь і навичок на комунікативному рівні; на основі навчання видів мовленнєвої діяльності – аудіювання (вправи, спрямовані на усвідомлення стилістичної межі висловлення), говоріння (вправи, спрямовані на оформлення стилістичної межі висловлення), читання (вправи, спрямовані на читання діалогічних і монологічних текстів, що застосовуються в різних умовах спілкування), письмо (вправи, спрямовані на стилістичну трансформацію, редагування, створення текстів у межах однієї мовленнєвої теми); за призначенням – аспектні (власне стилістичні) й комбіновані (фонетично-стилістичні, лексично-стилістичні, словотвірно-стилістичні та ін.) вправи; за етапами формування стилістичних умінь і навичок – рецептивно-стилістичні, репродуктивно-стилістичні, продуктивні стилемовленнєві, продуктивні стилекомунікативні.

Систему вправ, спрямовану на оволодіння учнями основної школи стилістичними вміннями у процесі вивчення повнозначних частин мови, розробила В. Луценко («Методика вивчення повнозначних частин мови на функціонально-стилістичних засадах в основній школі», 2009 р.): комунікативно-репродуктивні, аналітичні, комунікативно-креативні вправи. Дослідниця також послуговувалася ситуативними вправами та вправами на моделювання й редагування текстів різних стилів. Л. Кратасюк («Інтерактивні методи в навчанні учнів 5–6 класів створювати тексти різних типів», 2011 р.) з-поміж комунікативних вправ вирізняє аналітично-креативні, асоціативно-креативні, комунікативно-ситуативні, когнітивно-креативні й креативні.

Безперечно, навчання стилістики української мови в закладах вищої освіти має специфіку, й це відбивається на системі стилістичних вправ. О. Попова («Формування стилістичної вправності мовлення майбутніх учителів початкових класів», 2001 р.) для вдосконалення стилістичних умінь майбутніх учителів початкових класів добирає такі типи вправ: стилістичний аналіз готових текстів, конструктивні вправи, вправи з редагування вихідного матеріалу й творчі завдання, мовленнєві задачі, пов'язані з майбутньою

професійною діяльністю, рольові ігри, складання стилістичного словника вчителя початкових класів. Формуючи дискурсивну компетентність студентів філологічних факультетів, О. Кучерява («Формування дискурсивної компетенції студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів», 2008 р.) послуговувалася інформаційно-рецептивними, аналітичними й реконструктивними вправами. Для професійної підготовки психологів В. Луценко («Формування стилістичних умінь і навичок у контексті професійної підготовки психологів», 2010 р.) використовувала стилістичний аналіз готових текстів, конструктивно-ситуативні вправи й вправи на редагування вихідного матеріалу. Т. Ліштаба («Формування стилістичних умінь і навичок у контексті стилістичної підготовки філологів», 2015 р.) запропонувала систему вправ, спрямовану на формування стилістичних умінь і навичок студентів-філологів, зокрема стилістичний аналіз готових текстів, конструктивно-ситуативні вправи, вправи на редагування вихідного матеріалу.

У науково-методичних студіях наявні вправи для використання у процесі вивчення окремих аспектів стилістики – фоностилістики, лексичної й граматичної стилістики тощо (З. Бакум, Н. Баранник, В. Луценко, Г. Султанова, А. Сапарбаєва). З. Бакум («Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії», 2008 р.) з-поміж фонетично-стилістичних вправ вирізняє інтонаційний аналіз (розбір) висловлень, текстів; виразне читання текстів; інтонування речень, вправи на поліпшення голосоутворення, або формування вмінь пильного ставлення до голосу; виправлення порушень милозвучності української мови; кількісні, або математичні; звукописні; звуковідтворювальні та звуконаслідувальні. Активно в цій царині працює Н. Баранник («Розвиток граматико-стилістичних умінь у студентів філологічних факультетів у процесі самостійної роботи», 2010 р.), яка поділяє граматично-стилістичні вправи й завдання на рецептивно-репродуктивні (спостереження, розпізнавання, аналіз, зіставлення, оцінювання граматичних конструкцій у словосполученнях, реченнях, текстах); реконструктивно-варіативні (добір граматичних синонімів, визначення стилістичних функцій, трансформування граматичних конструкцій шляхом вибору доцільного стилістичного варіанта); конструктивні (побудова морфологічних і синтаксичних структур висловлення відповідно до норм стилю); творчі (створення власних висловлень, редагування

текстів, навчальний переклад, повний і частковий граматично-стилістичний аналіз текстів різних стилів).

Г. Султанова («Лингвометодические основы обучения лексико-стилистическим нормам русского языка в национальных группах педагогических училищ и колледжей», 1998 р.) й А. Сапарбаєва («Формирование лексико-стилистической компетенции студентов неязыковых вузов в практическом курсе русского языка (на материале глагола)», 2009 р.) пропонують систему вправ із формування лексично-стилістичної компетентності студентів, зокрема вправи, спрямовані на розпізнавання стилістичних засобів; вправи, спрямовані на визначення функцій мовних засобів у тексті; характеристика текстів, уналежнених до різних стилів, пояснення доцільності складу й функцій використаних засобів; вправи, які передбачають вживання студентами стилістичних засобів у власному мовленні в різних його жанрах і різновидах; ситуативні вправи; вправи на редагування. Подібною до цієї класифікації є поділ вправ А. Суєтіної («Типы упражнений для формирования стилистических умений при обучении русскому языку китайских студентов», 2015 р.), який узгоджується з послідовністю й етапністю формування стилістичних умінь у навчанні російської мови китайських студентів.

Пошуки щодо систематизації й удосконалення системи стилістичних вправ не припиняються дотепер. Незважаючи на певний набуток, у дослідженнях подеколи трапляється необґрунтоване поєднання методів навчання стилістики й видів вправ, помилки в дефініціях, відсутність чітких критеріїв виокремлення стилістичних вправ. Сьогодні актуалізувалося питання визначення системи стилістичних. Підтримуємо думки лінгводидактів (М. Пентилук, З. Бакум та ін.) стосовно розрізнення системи вправ для навчання мови загалом і оволодіння конкретним мовним та мовленнєвим матеріалом зокрема.

Отож узагальнення лінгводидактичних праць і практичний досвід роботи довели доцільність виокремлення у системі вправ зі стилістики української мови двох підсистем – загальної й спеціальної. Загальну підсистему вправ у дидактиці розроблено достатньо докладно. Спеціальна підсистема вправ зі стилістики української мови, на нашу думку, зреалізовується через такі види вправ: 1) за етапами стилістичної підготовки: супровідні й спеціальні; 2) за змістом програмового матеріалу: загальностилістичні й рівневостилістичні: лексично-стилістичні, фонетично-стилістичні,

граматично-стилістичні (словотвірні-стилістичні, морфологічно-синтаксичні, синтаксично-стилістичні); 3) за видами стилістичних умінь і навичок: стилістично-мовні, стилістично-мовленнєві, стилістично-комунікативні (стилістично-інформаційні, стилістично-інтерактивні, стилістично-перцептивні) [докладніше: 2, с. 288-308].

Використана література

1. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник для студентів філологічних факультетів університетів / М. І. Пентилок, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна та ін.; за ред. М. І. Пентилок. Київ: Ленвіт, 2005. 400 с.

2. Попович А. С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я. І., 2018. 376 с.

3. Чижова Т. И. Основы методики обучения стилистике в средней школе: учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». Москва: Просвещение, 1987. 176 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОРФОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

Тетяна Резнік,
аспірантка Інституту філології
Київського університету імені Бориса Грінченка,
вчителька української мови та літератури
ЗЗСО №162 м. Києва

Мовна освіта в сучасних реаліях відіграє одну з пріоритетних функцій у формуванні свідомої, багатой духовно, інтелектуальної, самодостатньої особистості, яка уміє правильно й доцільно користуватися різноманітними засобами мови. Засвоєння морфологічних знань є невід'ємною складовою навчання української мови в цілому, оскільки сприяє формуванню в учнів системи граматичних понять, усвідомленню їх сутності, виділення й розрізнення їхніх основних ознак. У цьому контексті на особливу